

Forfatter: Goldschmidt, M. A.

Titel: Hjemløs

Citation: Goldschmidt, M. A.: "Hjemløs", i Goldschmidt, M. A.: *Hjemløs*, udg. af Mogens Brøndsted ; Harald Jørgensen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 1999, s. 514. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-goldschmidt03-shoot-idm139686918371552.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Hjemløs

Der var altsaa Forsamling eller Folkefest. Paa en aaben Plads i Skoven var en simpel Steen Talertribunen; men de lysegrønne Bøge dannede en mægtig, hvælvet Baldachin, og man havde Udsigt over det blaa Sund til Nabolandet. Nedenfor Talerne, der afløste hinanden paa den store Steen, stod Folket i tæt Masse, søndagsklædt, andægtigt, troende, jublende - livligt og frisk som Solskinnet og det grønne Løv.

Otto stod fortabt i Beskuelsen og lyttede forbauset, henrykt. Han kjendte det jo godt; han havde jo selv været med at disputere derom i Foreningen og forudanende skue det; men saa stærkt var Tiden voxet, til saadant Liv og Virkelighed var Det blevet bragt, som han dog egenlig havde seet paa som i Drømme eller betragtet som en Virkelighed omtrent lig den forsvundne, lig Athens og Spartas Frihedstid. Fra den spæde og utydelige Spire, der havde staaet inde i Kakkellovnsvarmen, var den voxet op til en Lund, der optog Folket og bredte sine grønne Grene over det - en hellig Lund, hvor Offertjenesten var Forherligelse af Frihed, Sandhed og Retfærdighed, hvor hver Mand som indfandt sig, fornam Velsignelsen af at tilhøre det Større, Almindelige. Ja, Folket var sluppet ud fra de halvdunkle Kroge, hvor tunge Lidenskaber udvikle sig, til Lys og Friskhed, til hæderlige Tankers Kildevæld. - Og medens hans Sind med fornyet Glæde vendte tilbage til det skønne, store Skue, medens han fornam sit Fædreland, følte, at det var i Bevægelse, havde 515 Hast og ikke vilde vente paa ham, hvis han blev tilbage, fortrød det ham, blev han greben af dyb Utaalmodighed over, at han havde udført saa mange smaa Bedrifter uden Formaal, at han havde kastet sit Æresord ind blandt kjød- og blodløse Fjender - her var Bedrifter at udføre, her var Noget at stille sig i Spidsen for og føre til Seir og Hæder! Fremtiden, det næste Øieblik, stod for ham som en forunderlig lysende Herlighed, hvori man kastede sig ind og fik en ny Skjæbne som Fuglen Phønix, fik sit indre, sande, skønne Væsen bragt til Virkelighed.

Ham var det i denne Stemning undertiden uforklarligt, hvorledes det gik til, at Talerne vedbleve at tale og Folket at raabe, uden at der skete Noget. Det syntes ham, at Talerne, der hilstes af Folkets Jubel, maatte blive en Slags Halvguder, der paatog sig overordenlige Gjerninger, istedenfor at de stege ned og forsvandt. Nei, Ideen skulde vide, med hvilken umaadelig Besluttetheds-Evne, med hvilken Kraft til at slynge sin Personlighed ind for en Sag et Menneske stod her! Saa vilde den komme og hente ham, om den end efter Gudinden Athenes gamle Skik skulde paatage sig en Mands Lignelse til dette Øiemed. Og Sligt gjør jo netop Gudinden; men hun stiger ud af Menneskets eget Sind.

Han lagde ikke Mærke til, at medens Omgivelserne vare voxede paa deres Maade, var han selv voxet paa sin, at ved Siden af den ubestemte Higen efter Bedrift stod den Viden og Erkjendelse, hvortil han saavel af Schjøtt som af sin hele Skjæbne var bleven vakt, ja i selve Øieblikket var skeet en Væxt, en Udvikling inden i ham: Hidtil havde han paa poetisk Viis anseet den ideelle Verden som adskilt fra Virkeligheden; der var ingen Hank, hvori Ideerne kunde gribe fat og virke, de maatte i deres egen Verden opbygge, omstyrte og gjenopbygge deres Slotte - nu havde han seet, at der var Forbindelse, nu begyndte han at forstaae Meget af, hvad han vidste, og i hiin ungdommelige Stridslyst blandede sig den mandigere Utaalmodighed efter at anvende sin Viden paa Virkeligheden. Det virkelige Liv, det virkelige Liv! Hvor det igjen stod for ham, i ganske ny, forvandlet Skikkelse!

Imidlertid skiftede Scenen hvert Øieblik, og Indtrykkene, den frembragte, vare saa mangfoldige. 516 Schjøtt stod frem og talte, og Otto lagde ikke saa meget Mærke til hans Ord, som han beundrede, hvilket godt Greb paa Livet Schjøtt havde.

En Taler optraadte og sagde, at han kunde bringe Hilsen fra en anden Egn, og saa fremhævede han, hvad de danske Egne havde fælles: det Smukke, Gode og Udmærkede i Fortid og Nutid, i Naturen og Livet, der forenede Alles Sind, idet Alle saae op dertil, og sidst af Alt nævnte han Guddommen som det, der stod for Alles Blik og forenede alle Mennesker. Jorden blev saa stor ved disse Ord, saa lykkelig! Og dog var der Noget, som fremkaldte Smerte. Otto vidste ikke af, at naar Tanken om det Allerbedste gaaer igjennem os Mennesker, frembringer den ofte en Smerte, hvori hemmelig er skjult Styrke.

Saa fremtraadte Helzen og holdt en stor politisk Tale, egenlig en Gjentagelse af, hvad ofte var blevet drøftet, hvad f. Ex. Dalberg havde udviklet i Cottagen paa Klampenborg. Han opfordrede Folket til at ville; det kunde med Lethed kue Sydslesvigerne og igjen gjøre dem danske; Tydskland behøvede man ikke at frygte, det blev altfor vel vogtet af Metternich og dets andre syv og tredive Herskere, til at det turde røre sig. Han sluttede med en Hentydning til Uffe og med at forlange ni Hurraer for den frie Villie, for Friheden, og man efterkom med tordnende Larm hans Opfordring.

Otto fornam Uklarheden og Selvmodsigelsen i disse Ord, og ved en Slags Intuition, som kom af selve det skønne, folkelige Skue, han havde været fordybet i, fattede han, at der ikke burde være Modsætning mellem en dansk og en tydsk Frihed. Det syntes ham, at der i alle Folkeslag var noget fælles Lyst og Godt, men mellem dem, over dem, noget fælles Fjendtligt og Mørkt, som de maatte bekjæmpe for at naae Lykken. I det hans Intelligens lyste af denne Tanke, gik Jublen for det Modsatte som et Hav hen over ham. Han studsede over denne Modstand, over den ideelle Fjendtlighed, der syntes at omgive ham og komme netop fra dem, der Øieblikket i Forveien havde staaet for ham som Slægtninge. Det foraarsagede ham en besynderlig Blanding af Lidelse og trodsig, glad Kamplyst -hiin besynderlige Følelse af Høihed, der ofte gjennemstrømmer begavede Mennesker overfor Massen.

Hvad, er det Dem? Staaer De hernede mellem et dannet 517 Publikum? sagde en bekjendt Stemme. Det var Schiøtt. Hans Ansigt bar endnu Præg af den eiendommelige Sindsbevægelse, hvori især uforsøgte Folk komme ved at tale offentlig; hans Øine vare opsvulmede og rødlige, og han havde en lille rød Plet paa hver Kind. Selv i dette Øieblik eller maaskee netop formedelst Sindsbevægelsen var han altfor meget Æsthetiker, til at ikke det dybe, usædvanlige Udtryk i Ottos Væsen skulde have faaet Magt og bragt ham til, igjen at gjøre Skridt til en Udsoning.

Otto følte, at han ikke havde staaet »nede«, og svarede med stille Ironi over sin Skjæbne: Ja, hvor skulde jeg ellers staae?

Schiøtt gav hurtig den tilsigtede Compliment en anden Vending. Han sagde: Hernede burde kun de staae, som ikke ville gjøre En Fortræd, ellers bliver man blot mere angst for at tale.

Var De angst, Schiøtt? For hvad?

For hvad? Husk dog paa, det var min Jomfrutale, min *maidenspeech*.

Naa, saadan.

Ja, det siger De nu saa ligegyldig; men De maa troe, det er pikant at være angst at have været det. Han fortalte paa en lunefuld Maade, hvordan det var at være angst, og sluttede med: Endnu vil jeg holde tre saadanne Taler

Idag?

Nei, i det Hele. Efter tre, fire Taler er Sindsbevægelsen borte og hele Tingen et Haandværk. Forresten indrømmer jeg, at det

forholder sig ret morsomt med disse politiske Taler: Man seer ud, som om *man* talte til Folket; men det er dog i Grunden Folket, som taler igjennem En til sig selv. Man siger ikke: O, Folk, Du har de og de Lyder, læg dem af; men man siger: O Folk, o Dannerfolk, o Kjærmindefolk, Du har en Mængde Dyder, havde Du bare ingen udydig Regering, saa vilde Du være Dyden selv! Man er et Tryllespeil, hvori Folket speiler sig og seer sig skjønt. Ligefor mig

stod en nydelig Bondepige og saa saa andægtig og beundrende op paa mig. Da følte jeg mig greben af Guden og improviserede et Stykke til min Tale. Da var det, jeg talte om Kjærminder og Troskab og Nordens Varme! Jeg tog det fra hende, og hun var nærvæd at folde Hænderne..... Hvor mon hun er at finde; thi - vedblev Schiøtt

med et lunefuldt Blik -

518

»Derfor hver en deilig Pige
Bør skjænke Taleren et Kys«.

Der staaer »Digteren«! De citerer falsk! sagde Otto smilende.

Det har vi forandret, gode Yngling. Talen, den politiske Tale, er vor Tids Poesi. Sophokles, Shakespeare og Goethe have skrevet Digterværker i tilstrækkelig Mængde; der er Forraad for hele Aarhundreder; men Talen, det levende Ord, det fødes i Livet, flyver bort og forgaaer i Livet og maa hver Minut fødes paany i ny Skikkelse. Talen er det Eneste, der adskiller os fra Dyret; saa mangan Fugl synger Poesi; men luur den, om den kan holde en Tale, men det kan jeg!

Halv spøgende og med en Fornøjelse, de ikke ligefrem vilde vedgaae, over at have truffet sammen, talte de videre om denne nye Theori, og da Schiøtt yttrede, at Folketalen ikke var saa ganske let endda, fordi Folket havde en vis Snuhed, det vilde smigres med en vis Fornemhed, det vilde see og dog ikke see, det vilde have det Behageligste, men det skulde see ud som det Retfærdigste - spurgte Otto: Men hvori bestaaer da Folkefriheden? Hvad er da Frihed? - og med en Iver, som om det var hans egen personlige Sag og Sorg, brød han frem med det, han havde tænkt og følt ved Helzens Tale.

Ei, ei! sagde Schiøtt. Men da han i det Samme fik Øie paa Viggo Gram, raabte han: Aa, hør, gode Gram, min Ven med det vældige Hoved, kom hid og defineer denne Yngling, hvad Frihed er.

Jeg vil sige Dem, min gode Schiøtt, sagde Gram, idet han med lange Skridt traadte nærmere, jeg vil sige Dem paa plat Dansk, at jeg ikke kan lide Deres Spørgsmaal. Saadan en Dag som idag skal man lytte til Varslet, som synges af alle smaa Fugle i den danske Lund, og ikke plage sig med vælske Definitioner.

Herregud, sagde Schiøtt, man vilde dog gjerne være enig om Indholdet af de Ord, man bruger.

Jeg vil sige Dem, min gode Schiøtt, sagde Gram og traadte tæt hen under Schiøtt og stirrede ham op i Øinene, jeg vil sige Dem, at jeg holder af den pæredanske Tale uden Hensyn til Indholdet.

Schiøtt, Otto og Gram saae paa hinanden, den Sidste med 519 Forsøg paa at see imponerende ud, Schiøtt lunefuld og Otto forbauset over, hvordan Gram var voxet, og stræbende efter at opdage Mening i hans Ord. Der var kommet en saa bestemt præget Forskjel mellem Otto, som urolig higede efter en alsidig menneskelig, men især mandig og herskende Udvikling, og et Menneske som Gram, der havde en mere kvindelig Sands for Tilværelsens Gemytsside og med en Blanding af Barnlighed og Snuhed erkjendte, at her var han stærk, vovede han sig videre, kunde han gaae tilspilde, vilde Nogen have ham ud derfra, blev han hans Fjende. Saasnart han troede sig i Fare, gjorde han som Pindsvinet, rullede sig sammen og fremstak barokke Udtryk, der efter Omstændighederne kunde skjule en dybere Tanke. Otto mærkede under Samtalen noget Saadant ud af ham; men der var derhos i denne begrænsede Gemytlighed Noget, der lokkede ham som til Vinterkvarter, hvor man lukker Skodderne og lader det syge ude i Verden. Men da Gram sagde, at den sande Nationalitet kun var at finde hos dem, som ikke havde lært Noget, med Undtagelse af nogle Faa - tilføiede han beskedent - som havde lært lidt og dog vare nationale, tabte Otto Taalmodigheden, og deres Sind fore vidt fra hinanden; han fandt i Grams Yttringer noget absolut Fjendsk, selv om de ikke vare meente; thi i saa Tilfælde var Affectationen saa smag- og skjønhedsfjendsk.

Han sagde, da Gram var gaaet: Det er dog en underlig Tone, hvori De tale til hinanden. Kan De huske, da De sagde, at man ikke mellem sine Bekjendte sidder i de bare Skjorteærmer?

Schiøtt svarede godmodig: Det er endelig ogsaa sandt, vi er noget frie Men nu husker jeg det, det var Frihed og Helzen, De talte om! Veed De hvad, sig det til ham selv.

Aa, hvad kan det hjælpe?

Nei, det troer jeg heller ikke. Jeg kan fortælle Dem, at omtrent den samme Tale holdt han idag ved Frokosten i en Gaard nær herved, og da han senere spadserede i Skoven med Familien, brød Datteren af Huset, en smuk, ung Pige, en Egegreen og satte den som Krands paa hans Hoved.

Ja, men! udbrød Otto, naar han bliver saadan hilst og krandsset af en ung Dame, saa maa der være noget Udmærket ved ham, som 520 maaskee vi med vore grovere Organer ikke kunne opdage. Og naar selve Kvinderne vise Interesse for det Almene, saa gjælder det jo kun en Kamp for det Sandeste og Skjønneste!

Schiøtt smilede et Øieblik og udbrød derpaa: Vel, saa see Dig ud, Svend Vonved! Der har vi dem.

Man saae imellem Grupperne Helzen, Dalberg, Milner og flere Andre komme spadserende. Milner havde Dalberg under Armen og talte usædvanlig høit, for at Folk skulde høre, at han var bleven Dus med Dalberg.

Milner var stadig Mellemløbet mellem Dalberg og Grev Løvenhjem. Greven havde kun en kort Tid været Amtmand og var derpaa bleven kaldet til en indflydelsesrig Stilling i Hovedstaden. Han sluttede sig deels til den Bestræbelse hos Regeringen, der gik ud paa at holde Herredømmet fast ved Hjælp af selve Partiernes Kamp, deels benyttede han Bekjendtskabet med Dalberg til at aabne ham Udsigter og selv holde sig Fremtiden aaben, og adskilligt af, hvad der blev sagt paa denne Dags Fest, var Middel til at imponere Greven.

Helzen var lidt forud for de Andre, og Schiøtt indledede paa en halv lunefuld, halv alvorlig Maade Samtalen, idet han deels havde virkelig Interesse, deels ironisk imødesaae et Sammenstød.

Saa Du holder med de Hunde? sagde Helzen til Otto.

Det raae Udtryk imod Fraværende gjorde en saa frastødende Virkning paa Otto, at han svarede: Ja, jeg kunde fristes til det, imod Dig.

Helzen optog dette med Fornøjelse; han var glad ved at have Otto til Modstander, hvor han selv var stærk ved de Mange.

Dalberg var kommen til. Saasnart der blev Standsning, samlede Folk sig og dannede Kreds, haabende paa, at hvor en af de store Talere var, skulde Aandens Manna falde.

Otto kunde ikke væрге sig mod det Indtryk, Dalberg engang havde gjort paa ham, og det var endda paa denne Dag blevet forøget; han troede, at han var et af disse Mennesker, der ved Folkets Bifald voxede til noget Overordenligt, til mægtig, overskuende Sjælsstorhed, og han antog uvilkaarlig, at Dalberg kunde see ind i ham, vilde mærke beslægtede Anlæg og desaarsag glemme det lille Sammenstød hos Milner. Derfor hilste han ogsaa Dalberg mindre 521 med Forekommenhed end med en Stolthed, som netop Troen paa ham fremkaldte. Men Dalberg kunde ikke see Andet end noget Klart og Trodsigt, der vakte en antipathisk Erindring hos ham.

Efter at Helzen havde fortalt ham, hvad der var forefaldet, sagde han til Otto: De har altsaa slet ingen Sands for Nordens Gjenfødselse, for den store nordiske Enhed og Selvstændighed?

Og han benyttede Leiligheden til at yttre sig meget veltalende herom.

Det er dog mageløst! sagde Milner.

Ogsaa Otto var greben; han brød sig ikke om, at Dalberg ved sit Spørgsmaal og især ved Tonen, hvori det blev gjort, stillede ham afsides, udenfor den Verden, hvor han netop ønskede at være hjemme; det blinkede i hans Indre af deilige, mægtige Eventyr, som udfoldede sig, antog Skikkelse og skred over imod Virkeligheden; men han maatte give efter for sin Naturs Trang til Selvstændighed og Klarhed, og da Dalberg havde sluttet og hentydet til en mysteriøs Fremtid, »naar Ludvig Philip dør«, sagde han: Ja, jeg forstaaer det nok! Vi Nordboere skulle reise os til en stor og adelig Tilværelse i Verden! »Føre til Seir Folkenes Sag«! Alt, hvad der staaer os i Veien, skal vige! Vi maae gjøre en Revolution og slutte os til de Tydskere, der ogsaa ville gjøre en Revolution for at faae en Skjæbne, som det er Umagen værdt at leve for!

Nei, aldeles ikke! raabte Dalberg, idet han kastede et Blik om sig; vort Princip er netop det statsmandsmæssige; vi paakalde, hvad vi have Ret til ifølge Tractater, Arveret o. s. v. Og han udviklede nu dette i et livligt Foredrag.

Dalberg havde en Mening, der ikke blot var hans egen, men en Fællesanskuelse, som maatte synes ham at faae Uoovervindelig ved, at den blev istemt af saa Mange, af Alle dem, han kunde overskue, og han troede desuden paa den, fordi hans Sind hastede mod et behageligt Maal, fløi over alle Hindringer. Det var en smuk Sandsynlighed, han hengav sig til og drog Andre til, og dersom Nogen vilde vække den Tvivl, som mulig skjultes i hans Hjerte, blev han vred.

Otto oplevede et af de »store Øieblikke«. Hans Sjæl fik den Føde, den var sulten efter, kunde beskæftige sig med store Anliggender paa livfuld Maade; den udfoldede alle sine Evner, mindedes Alt, 522 var sig selv klar og kunde ikke være samvittighedsfuld nok i at fremhente, hvad han troede sandt. Han saae, at Dalberg paakaldte Midler, der vilde føre til et andet Formaal end det, han opstillede; men hvad der frapperede ham, da dette blev fremhævet, var, at Dalberg søgte at redde Sandsynligheden bl. A. ved at sige: Med Guds Hjælp! Han kom derved til at røre ved noget Dybt, Dunkelt og Sensibelt hos Otto: Enten var der ingen Gud, eller hvis han existerede, var han for god til at bruges paa saadan Maade. Fra dette Øieblik var der en Taage imellem dem, og de toge sig dæmonisk ud for hinanden, som Tilfældet altid er med stærkt bevægede Personligheder, der blive hinanden uforstaaelige. Otto stod haardnakket Dalberg i Veien ved at fremhæve, hvad der talte imod Sandsynligheden.

Det maa De undskylde, sagde Milner, det maa Hr. Dalberg vide bedre!

Dalberg udbrød irriteret, at det var ikke de døde Bogstaver og enkelte Kundskabsbrokker, det kom an paa, men paa at ville Der var noget Sørgeligt i at træffe et altklugt ungt Menneske, der syntes ret begavet, men tog, Gud veed hvilke Hensyn, ikke havde Tankens og Handlingens Mod og førte det samme Sprog som Folkets og Frihedens Fjender. Ikke at kunne begribe, at det er Handlingen og Opoffrelsen selv, hvorpaa det kommer an, endog den haabløse! Men velan, tilføiede han, om vi ogsaa skulle staae i ringe Antal paa Fremtidens Bresche, saa ville vi blive staaende der, frembydende os selv til Offer, Lidelse og Død, om saa skal være, vi, Fremtidens Martyrer!

Bravo! raabte Milner og Flere istemmede.

Otto var ved disse Ord piint over Evne. Han kunde ikke udholde at være stillet udenfor det Godes, Stærkes, Hæderliges Hjem og blive kaldt feig. Han udbrød: Jeg en Fjende af Friheden! jeg feig! De siger, det kommer an paa at ville og paa at opoffre sig. Velan, De vil omstyrte det Bestaaende; men tør De? Jeg tør vove Livet derpaa! Een Mand staaer i Veien, og hvis hundrede Mand ville følge mig, skal han være vor inden Daggy - eller jeg skal være død - derpaa giver jeg mit Æresord!

Otto var bleven høiere; hans Øine glødede; hans Ansigt var som forvandlet til Marmor. 523 Fordi Collot d'Herbois var bleven udpeben, blev han saa slem under Revolutionen, sagde Dalberg og gik.

Hvad er der paafærde? Hvad siger han? spurgte en liberal Haandværksmester, en høi, svær Mand med bredskygget Hat, der mødte Dalberg.

Han taler om Omstyrning, Opstand.

Det Fæl!

Et Selskab af Damer og Herrer var kommet til og stod i ringe Afstand. Dalberg gik derhen, og man spurgte: Hvad var det? - Blandt Damerne var Camilla.